

Ю Р І Й Л И П А

УКРАЇНСЬКА ДОБА

„НАРОДНИЙ СТЯГ“

1 9 3 6

Ціна 50 сотиків.

I.

При слові „дoba” можна було б ужити слова „наша”. Це тепер досить популярний вираз, це „наша, наш”: під ним можна, як під заслоною, перенести цілу контрабанду гурткових ненавистей і симпатій.

Коли чуємо слово „наша, наш” — одразу повстає питання, „а хто ж Ви такі? Чи Ви ріжнитесь від інших наших?” Це слово „наш”, — це знак віддільності, безоглядного протиставлення себе іншим „нашим”. Може тому так часто зустрічаємо в назвах жидівських газет і товариств слово „наш, наша, наше”, що сучасне жидівство розбите на велику кількість — гуртків взаїмоненависних, несолідних і претензійних.

Коли чуємо слово „наша”, а потім хочби, навіть, велике слово — Україна, — не бачимо України, не відчуваємо великої духової раси і землі. Бачимо гурток „наших”, що хоче робити експерименти над Україною, бачимо людей, що в імя особистих амбіцій, або й просто інтересів калічать саме поняття її, — і більш нічого. Бачимо людей, що не рахуються з нічим, а передовсім з гідностею української духовости. „Наш, наше” — слово відділяння, слово безвідповіданості, утечі від поняття „єдність органічна”. „Наш, наше” — це безоглядне нищення інших „наших”, або й просто Українців. Нищення в імя чого? Який зміст вкладає такий гурт „наших” і його проводирі?

Здається, що на жаль частенько зміст той буває такий, як його окреслив славний сатирик у вірші:

„Я великий громадянин, Я найкращий тип людини, Бо сказав собі я в серці: „Все на світі для України!”.

Далі „великий громадянин” у віршу В. Самійленка роздумує над тим, але що є найважніше, найвартісніше в Україні? Адже Українці переважно всі до нічого, — і тільки його гурток „наших” чогось вартий. Отже клич „Все для України!” треба поправити на „Все для партії моєї!” Але хто складав программоктрину для гуртка, хто „зробив діло це спасенне”? Натурально, тільки проводир „наших”! „І сказав собі я в серцю: „Все для мене, все для мене!”

Самійленківській вірш повстав у році, коли кожний український комбатант бачив на власні очі пребагато балакучих „залізних куренів” із власними доктринами і екзотичними атаманами (згадаймо тільки: Волох, Божко, Григорій, ріжні Мілашкевичі), що не узнавали нікого поза собою. Самійленківський вірш повстав в 1919 році, однак він не раз може придатися і на сучасні духові відносини.

Чи це не наставлення Волоха, поділ на „Ми” і „вони”. При чому „Ми” це — *n. pluralis maestaticus* (множина бундючна), а „вони” це — *n. pluralis criminalis* (множина злочинна). „Нашим” вільно все, навіть аморальні речі, „Іхнім” нічого, вони не мають права не то дискусії, але, навіть, голосу. Серед „множини кримінальної” змішано в уяві гуртківця на одну обридливу купу і люде української крові й культури, дуже недавні співробітники, і чужі люде, навіть, кати Українців.

Гуртківство готове, навіть екскумуникувати від українства своїх приватних ворогів. Донцов? — Та цеж росіянин. Липинський, Прокопович? — Та цеж поляки. Такий то — та цеж німець... Це слово „наш, наше” як злісне розпихання ліктями кількох людей серед широкого поля. Це ті дрібязки, що в них гине велика річ — відповідальність перед історією. Ні, не візьмемо слова „наш, наше”, за часто воно робиться заслоненою для дрібних сварок і несумлінних амбіцій.

При слові „дoba” вжито слова „українська”. Це зобовязує. Це ставить понад людьми і особами це ставить в обличчу історії. При слові „український” — чуємо подих чогось більшого, подих духовості раси, що від тисячоліть осіла між Чорним і Балтийським морем, раси-звена між Варягами й Греками, Півднем і Півночесю, двома кінцями європейського луку, тятиви того луку. В слові „український” — традиція віків, може й тисячоліть.

Але слово не завжди є покришкою різко очеркненого змісту. На слово „український” реагуємо, як на вислів чогось загального. В це загальне можемо вкладти багато: в ньому зміститься не одно поняття „наш”, не один приватний задум і не одно самсобіпанство. Скільки разів надуживано в теперішніх часах слова „український”, вкладано в нього ворогами внутрішніми і зовнішніми зміст, навіть, суперечний українській духовості! Слово це, правда, має свою традицію, але сучасний зміст того слова мусимо собі зясувати докладніше.

Що властиво думаємо тепер, коли говоримо слово „український”?

Даймо наголос на слові тепер, у цій хвилі, у цій

добі. Бо може на тім і полягає життя духової раси, щоб завжди бути приготованою до великих питань ззовні. І щоб бути готовою до відповіді, до органічної відповіді цілою своєю істотою. Слово „український”, що вказує на тяглість раси в віках, слово традиційне треба вміти наповнювати змістом нової життєздатності. І все наново падають важкі питання до духової раси, і все наново дає їм раса відповідь, повну власної правди. Стало треба заглиблюватися в істоту духової раси і звідти виносити ще один доказ її готовості до прийняття сучасного.

Питання: який маєте зміст? ставить оточення раси, і часто то питання звучить як повне смертельної тривоги, Гулаківське „чи чит, чи лишка?” І біда тій расі, що не вміє відповісти, — вона тратить зміст свого існування.

Отже, що значить традиційне слово „український” в сучасний момент, що вкладем тепер найбільш життєвого ї органічного в це слово? Що в сучасній добі є найбільш українське, що дає найбільшу підставу життєздатності нації, що вийде переможно в боротьбі з сусідами і обставинами, що найтриваліше із сучасних українських чинів, в чому нинішні Українці простягають руку будуччині?

Що є незнищимим і що може бути змістом слова „український” в сучасній добі?

Пінисте, бурливе вино українського життя в якій чаші пімо і ким для Українців викутій чаші?

II.

Шукаючи того змісту, перегляньмо всі можливості, що довкола Українців. Станьмо до життя лицем в лице, як найглибше загляньмо в те, що щоденно, щомісячно, щорічно пливе, хвилюється і промовляє.

Може українське, сучасне стремління до добра будуту дає зміст добі? Малиж ми великі здібності в минулому: українські купці за часів Київської імперії сягали аж до Індії й Африки, а приносили для свого краю незліченні багацтва. В останніх часах виявили Українці великі здібності до кооперації і дрібної, внутрішньої капіталізації. Українське село Вел. України дало в р. р. 1914-16 кільканадцять міліонів селян, зорганізованих у кооперативах. З гордістю можемо згадувати деякі імена близьких теоретиків і потужних організаторів, хочби такого М. Левітського, „артільного батька”.

Тепер галицьке село організує своїх найсвідоміших селян у тисячах кооператив. Пробудилась там і приватна ініціатива в промислі й торговлі. З преси і організаторів галицьких так само можем бути горді.

Однак чи ж дає то зміст сучасності Українців? Чи „збагачуйтеся!” заповіт француза, Тेра, полякам по програмі повстанню, має тепер якесь велике значення для Українців?

Для більшої частини (під Сowitzами) — жадного, для решти дуже невелике. Поминаючи вже несподіванки самого капіталізму і його сучасні хвороби, — чи взагалі є якась точка опору для капіталізму Українців? Кожний розчерк пера законодавця збоку може знищити цілком усі сподіванки на розвій власної кооперації, так само також законодавство завжди потрапить, коли не знищити, то принаймні стримати біг українського, капіталізаційного процесу. Нині під впливом етатистичної, чи націоналістичної економічної доктрини завжди може статися таке знищення, чи стримання.

Не є зло, що і в тому напрямі пружаться сили Українців, — кооперація, ця школа солідаризму, може відіграти велику роль у вихованні Українців до співжиття. Розвій капіталізму приватників, — це теж школа в виробленні витривалости й розмаху характерів. Однак і солідаризм і приватна ініціатива в здобуванню добробуту, — то лише частина збірного життя сучасних Українців.

Може зміст того життя спочиває в давніх, побутових традиціях, — в піснях, танцях, обрядах, звичаях, уборах, ритуалах? Ба, побутовість утікає з життя Українців: неспокійне, тривожне і часто голодне життя сел вибухає понад нею, а що до еліти, то давно вже минули часи українофілів у синіх шароварах із гопаком і горілкою.

Теперішні течії української думки (В. Шербаківський) може шукатимуть доріг через побут до утвердження своеї духовості в кількatisячолітній історії земель України — це можливо. Теперішні традиційні форми побуту зріжничковані і зеднані з традиціями недавніх років (велика в тім заслуга Прес. Кв. У. С. С.) і майстерності зістануться й надалі в українстві, виразніше ще його окреслюючи, — це певне. Але побутовість тепер у світогляді сучасного Українця, — це лише подробиця, це не вісь того світогляду.

Може пригадаємо одну з найстаріших наших традицій. Релігійний світогляд колись творив вісь світогляду Українців: це було за часів навертання поган (напр. Московських і Литовських земель), за часів імпе-

рії Володимира Мономаха, за часів боротьби козаччини з мусульманством. З тих останніх часів ще маємо памятки: ці, потоптані хрестом, мусульманські півмісяці на наших церквах. З тих останніх часів маємо теж і пам'ять про образ священника - воїна, з хрестом у руці, але з шаблею при боці.

З якими невірними кличуть боротися наші церкви? Коли на банях наших церков зявиться потоптана хрестом комуністична зірка? Чи взагалі — обеднані релігійні почуття всіх Українців, що мають на своїй землі дві церкви католицькі (грецьку і римську) і чотири православні (українську, російську, польську і румунську)?

Правда, треба признати велике значіння гр.-кат. церкви на Зах. Землях (Редемптористи, Василіане), вона мала всі шанси в літі 1918 р. стати церквою наймені української еліти на В. Україні. З другого боку вартий уваги і рух кількох міліонів укр. авток. церкви (Липківський).

Може колись вийде з одної з церков сильний духом, войовничий орден, що надасть свого характеру цілій українській духовості, — тоді матиме й більше значіння релігійний світогляд у збірному життю Українців.

Деж врешті вісь сучасної українськості? Не в стремліннях до добробуту, не в старій релігійній традиції, не в ще старіших, бо ще з поганських часів традиціях побутових, — то може в дуже недавніх традиціях, ліберально-соціалістичних традиціях XIX-го століття?

Може лібералізм на спілку з соціалізмом далиб зміст будучині? Якже збліди ці ідеї, якже дійсність останніх років знишила їх утопістичний бік! І як привикли Українці до практичних посунень ліберо-соціалізму, і як усе краще пізнають їх відносну, практичну вартість, ціх всіх кас хорих, преріжних емеритур і асекурацій.

Правдоподібно, стремління поліпшити українські умовини праці і забезпечити працівників від прикріших недогод у життю зістануться і на будуче в світогляді Українців. Але зістануться, як подробиці, а не жадні дорожковази, жадні виразніші побудження для вияву духових сил сучасних Українців.

Може в іші новіших традиціях українства знайдемо зміст сучасності, може в ремінісценціях, спогадах про недавню українську урядовщину? Може то буде велика річ, коли думатимем ревно про зовнішнє минуле, і ховатиме цю зовнішність для будучини?

Може то таки велика річ, що будем знов мати свої трафіки тютюну з гербом-тризубом і пачки з написами

„середній”, „крепкий”, чи „махорка”? Що знов будуть на залізничних стаціях українські написи і коло буфетів функціонуватимуть, як у 1918 році, кіоски товариства „Рух” із десятками українських газет, із „Оком”, чи „Універсальним Журналом”, де будуть описи відкриття пам'ятника Т. Шевченкові в Каневі, де буде про найновіші моди і нагороду модному письменникові, де, врешті, знайдемо описи прийняття Київським урядом представників регенційної ради в Польщі, чи амбасадора Турції?

Традиції з тих часів не забиваються—, хто знає, незадовго це все може статися, — будуть трафіки з українським гербом, і розбудовання посад, і субсидії, і банкети. Декорації державності і урядовницькі вигоди мають своїх мрійників серед сучасних Українців, однак це не напруження, що буде. Українське биття в дашок кашкету, і українське „струнко”, — добре, але в ім'я чого? Деж той вогонь, що освітлює ці всі декорації знутрі?

Ані старі традиції, ані недавні мрії не дають найглибшого змісту сучасному українству. Окремі з них нераз дають дуже багато більшій чи меншій групі Українців, але в загальному вони лише доповнюють сучасний світогляд.

Від мрій і традицій перейдемо до доктрин, що виринули тепер серед сучасних Українців.

III.

Перед тим як почнемо розглядати доктрини, Липинського і Донцова хвильку затримаємося ще над одною тінню доктрини, що блукає по Українцях, над тінню фашизму. З легкої руки большовиків охрещено цею назвою дуже багато українських груп і напрямків. Про фашизм, як про щось свого, усе охочіше починають горорити товсті й тонкі пресові органи. Чиж справді маємо фашизм? Наші публіцисти охоче приеднуються і до Гітлера, і до Мусоліні, кажучи, що вони „роблять так само, як Гітлер, і то саме, що Мусоліні”, ба, популярним взором стається й творчість расиста Кіплінга. Чиж дійсно так легко наслідувати їх?

Адже через цілу творчість Кіплінга червоною ниткою проходить вираз з його популярного вірша „Англійці! то раса цілком інша як усі!”, а Мусоліні стало зазначає, що його фашистське розуміння світа і власної раси це „товар не на експорт”. Щож говорити вже про Гітлера і Кемаля з їхніми германсь-

кими і туранськими мітами! Зaproшувати до наслідування їх, це просто запросини до наслідування того, чого не дастесь ніколи наслідувати — істоти чужої раси.

Бо якаж то є властиво спільна ціха для тих расових світоглядів (в корені дуже неподібних до себе), що дехто за прикладом комуністів і соціалістів обіймає одного назвою — фашизм?

Усі вони мають одну спільну тенденцію — одна спільна прикмета цих світоглядів — це їхнє побожне відношення до джерел власної раси. І Кемаль, і Гитлер, і Мусоліні глибоко відчувають коріння своєї раси, її значіння й окремішність у минулім. Не згадую вже про найстарший расизм європейців, расизм Кромвеля і Чемберлена. Це властиво вісь „програму” расистів. Бо хоч і Гитлер, і Мусоліні, де Валера Кемаль дещо відкинули з XVIII—XIX-го століть, то взяли зате повними пригорщами підстави до своїх світоглядів із найглибших століть. Мусоліні сягнув лише за тисячоліття, до імперії Риму, де Валера до кельтської ліри зперед двох з половиною тисячоліть, Гитлер (і його праідеольго Дітрих Екарт) до прагерманців, а найдалі, за чотири тисячі літ до таємничої потужності гитлітів сягнув Кемаль Ататурк. Знайшли аж там нове утверждження своєї раси, свое нове позитивне „Я”.

Подібні просби серед українських груп зустрічають хиба тільки нехіть і кипини. Немалиб щастя і цікаві развідки проф. С. Шелухина, колиб не видавав він їх сам, а почасти не містивби його статей літературний місячник („Дзвони”). Лежать невидані томи дійсно наукових і великої ваги праць проф. В. Щербаківського, — тільки науково-популярний журнальчик проф. І. Огієнка містить його статті *).

Друга спільна риса повоєнних, расистівських світоглядів, це — те, що впроваджують ці світогляди в життя тільки військові з недавніх літ війни. І то впроваджують, по політичних, а, навіть, воєнних поражках свого краю. Тому і Кемаль, і Гитлер, і Мусоліні, — то тільки сильніші духом серед співбойовників, що їх вони провадять до духового підбиття власного краю. Тому зрозуміло, що пошана краян до ідей співбойовників Гитлера чи Мусоліні змурована передовсім на пошані до людей, що в війні ставали до оборони свого краю.

*.) З давніших дослідувачів укр. раси згадаймо І.в. Луценка, різьбара Гаврилка.

Тимчасом серед теперішніх українських доктринерів менше всього є пошани до учасників великих боїв. (Хоч це взагалі не виключає, що така пошана істнє, яко стихійне, духове явище). Прикро відчувають це самі колишні військові. Візьмем перше-ліпше число одного з військових журналів-архівів, от хочби останнє число „Літопису Червоної Калини”, і відразуж зустрінемо просте, вояцьке зауваження: „Провадити боротьбу було значно тяжче, ніж ляпати тепер язиками. Далеко булоб патріотичніше, замісць легковажного відношення до сторінок нашої визвольної боротьби підготувляти себе до того, щоб подібних помилок не робити тепер, а в майбутньому навчитись свої обовязки виконувати краще. Шлях до цього — не легковажність минулого, і не байдужість у сучасному” („Л. Ч. К.” ч. 5, 1936 р.).

Отже, деж українська расистівська ідеольгія з її носителями? Властиво в дорібку українським маємо лише певне число книжкових і статейних інформацій про найріжніші расистівські рухи. Це — лишень тінь ідей.

Зате надзвичайно виразно стає перед нами доктрина великого історика України.

Передвоєнна книжка „З історії України”, а пізніш „Україна на переломі” В. Липинського відкрила Українцям їх вік XVI-й, а особливо XVII-й, відкрила взагалі розуміння гетьманських часів і їх духовости, що просторилася в Україні аж до початків XIX-го століття. Історичні праці Липинського збагачують духову раху в сучасності, утверджують у минулому — чого ж більше вимагати від історика?

Дивно вплинула на цього історика - творця певна хаотичність р.р. 1917 — 1920. Перші його статті по тих роках, — то обурене несприймання цих років, пізніш зростає в нім цілковите протиставлення тим рокам, ба, і, навіть, рокам наступним. На їх хаотичність, напруженість, мінливість хоче він відповісти чимсь окресленим і незмінним. Не шукає до будови того свого чогось окресленого — складових частин власне в тих найбільше многобічних роках. В творчому відрусі, в болю за сучасність, у тривозі за будучість творить струнку утопію.

Доктрина клясократична і трудової монархії це одна з найшляхотніших утопій людства. Вона зависла, як прегарне видиво кришталевого палацу над Українцями, і мала один час багато прихильників.

В цім „Острозві Утопії” нашого Томи Моруза в цій Ікарії бачимо Українців уже ідеально зріжничко-

ваних. Бачимо, як творять свою міць в ідеально сприятливих умовинах. Бачимо стани - кляси такі виразні й відрубні, як індійські касти, і довершеність системи таку велику, що це власне їй підкреслює відірваність її від сучасності. І тому це все висить у повітрі, як міраж.

Бо не узгляднено в клясократизмі і трудовій монархії Липинського ані процесу боротьби, ані просто людського характеру у всій його цілості, особливо гірших рис того характеру. Утопія Липинського це — відповідник історика від людей і людських помилок.

Хто знає, може колись українська молодь студіюючи всесвітні великі утопії, колись за інших часів буде захоплюватися і благородним, аристократичним задумом В. Липинського.

Бо тепер той задум не зробився двигуном українства. За тою утопією не пішов, навіть, рід Скоропадських, що для нього призначав Липинський свою систему. В минулому році Данило Скоропадський видрукував тези свого світогляду. Це — цілковита копія теорії гитлеризму, зрештою для сучасності Українців, може утопія ще більша від доктрини Липинського.

Але перейдім далі, до другої доктрини, далеко більш поширеної серед сучасних Українців.

Передвоєнна атмосфера очікування і повоєнна — подражненого напруження знаходила почасти свій вираз у прегарних, зухвалих статтях Донцова. До недавна (до видання в 1936 р. останньої книжки) це не була, навіть, виразна доктрина. Досі це була може тільки метода, що мало журилася якому українському політичному напрямові чи ідеольгії служить, — в тих статтях найважнішою речею була невмолямість боротьби. І з цього боку кожен Українець з гордістю і сатисфакцією може дивитись на супоукраїнське бойовництво (*combativité*), виявлене в книжках „Модерне московільство“, „Піdstави нашої політики“, „Націоналізм“, та „Література і наша доба“. В них не було нічого з утопізму, дуже небагато й із програмовости, але за те потужна полемічна сила.

Всі абсолютно засоби полеміки були добре, щоб здерти маску з ворожої доктрини, чи напряму, або, щоб знищити ворожу політичну чи літературну постать, чи, навіть, особистого ворога.

Пригадаймо собі ті статті Донцова, полеміста, що скермовані проти ворогів України, — кожна з них це радість для серця Українця. Безоглядність, енергія і певний клімат вищоти над ворогом у тих статтях -

фехтунках упоює сучасників Донцова, зміцнює в них оптимізм.

Забріханість, жадібність і нужденність у чужинцях і їх „правах” на Україну Донцов відчуває гостро і нищить їх публіцистичні домки з карт, мов бавлючись, але без милосердя.

Цю свою немилосердність, цей свій блискучий фехтунок автор „Націоналізму” звик завжди ілюструвати прикладами, призначеними для переконання (спочатку дуже багатьох) занепокоєних земляків. Чи ж не такі самі немилосердні для ворогів свого краю і Макіавель, і Ленін, і Пашіч, і Геррес, і Мусоблін? Чи ж не осягнули вони тому так багато для своїх країв? Чи ж не виковали довкола себе людей влади і боротьби?

Ця проповідь української активності проти оточення, проповідь постійного динамізму в боротьбі з ворогами, — це найсильніша частина світогляду Донцова, це — те, що зостанеться. Ненависть до чужого, зайдшого (чи насильницького, чи підступного) тепер знов вийшла із глибин української духовости, і стала на границях раси, як апокрифічна, для чужинців немилосердна бестія. Її не окреслював Донцов жадними формулками, ненависть до чужинства окреслив чимсь більшим—двадцятипятиліттям власної творчості, відданим обороні України. А це найміцніше в розвою духовости,— власний приклад.

Отже, коли Донцов дав такий блискучий зміст активності України назовні, то може легко йому вдастися окреслити і підстави внутрішньої активності Українців?

Пошукаймо в його книжках за великим довірям до української духової раси, за знанням її потреб, подивімся чи він глибоко відчув історичну дорогу власної раси, і її сучасне покликання? Не один Українець, прочитавши боеву, нищительну для ворогів, статтю Донцова, потім гарячково шукає в нього за позитивним окресленням української сили. Від Донцова-полеміста Українець-читач жде тепер будівництва духових підстав. Жде від нього змісту слова „український” і „українська доба”.

Донцов змістом того слова ставить „абсолютний динамізм” і досі нічого більше („Наша доба і літер.” 1936, II). Не стремління в ім'я чогось, лишень динамізм без цілі в ім'я лишень інстинкту, відчування свого руху. Найсильнішу реакцію що до цього поняття обурено висловив свого часу (ще в армії) Евген Маланюк „Отже динамізм! — писав він, — є динамізм в поступованию джентельмена і бандита... в промовах Мусобліні і в рострілах Українців московським чека. Але чи не

щівріжняються між собою чимось оці приклади динамізму? Гатунком? Порядком? Напрямком?.. Чи може д-рові Донцову подобався чин для чину, своєрідне *l'art pour l'art*? Не можу повірити, бо це буlob більш ніж анархізмом"... Ця абсолютна формула не терпить коло себе жадних людських індивідуальностей, передовсім індивідуальностей, які є запереченням (хочби частинним) абстракційної формули. Але й ті, що вмішуються в рямах цеї формули, тратять дуже багато. В окресленнях Донцова вони не ріжняться одна від другої. Зрозуміло чому? Для нього вони не є індивідуальностями, лишень принагідними ілюстраціями його доктрини. В своїй творчості вони лишень своєрідні виконавці за вказівками формулки. Тому в інтерпретації Донцова так мало ріжняться між собою в ґрунті речі дуже ріжні письменники з т. зв. „Вістниківської Квадриги”, і тому трактує їх Донцов як тих, що їм „тринадцять літ тому вперше поставив домагання”... Вони — лишень підсилення тої доктрини і тому не потреба, щоб вони забагато ріжнилися один від одного.

Мало ріжняться між собою і західні письменники такі, як їх цитує Донцов. Мало ріжниться Донцівська Л. Українка від Донцівського Т. Шевченка. А всі разом письменники, ці ілюстрації до доктрини абсолютноного динамізму, мало ріжняться в стереотипі статей Донцова про літературу: всі вони однаково важні, і всі однаково однакові. Тому трохи, як накинені обставинами, звучать останні твердження Донцова про власних Данте, Шекспіра, Кіплінга, про нових Шевченків, що будуть в Українців. Напевно Д. Донцов перший виступив і проти українського Данте і проти Кіплінга, бо вони напевно не змістилися як у доктрині „абсолютного динамізму”, бо всі вони мають елементи і нединамічні в своїй творчості, як має їх і Л. Українка, і Шевченко.

Зрештою це поняття „абсолютного динамізму”, як біла долоня чорної руки негра, є відверненням другого абстракційного поняття „абсолютного квіетизму”, спокою без турбот. Донцов не трактує України як історичного організму, що розвивається. Для нього Україна принаймні в останніх століттях, це поле „абсолютного квіетизму” в духовості (скиглійство, малоросійщина і т. п.). Тепер має бути інакше. Кожна українська сила має бути виявлена, кожен український чин має бути довершений хочби й без внутрішньої цілі, хочби й без зовнішнього побудження, — для самого відчування руку, динамики. Для абстракції руху. Для абсолютноного динамізму!

Коли доктрина абсолютноного динамізму нищить і калічить індивідуальності в літературі, то це ще не таке страшне. Письменника вільно представляти публичності, як кому подобається, а він має свій спосіб впливання на душі. Отже тим кривду покалічення знівелює. Гірше коли абсолютний динамізм береться до історії України, до джерел її минулого. Донцов є абсолютно неісторичний. В одній із своїх статей в „Шляхах” він окреслив Україну, як „нарід бастард” (байстрюк), механічну мішанину двох сусідніх народів, і більш до окреслення української раси не вертався. Для Донцова неважним є вхопити, уняти українськість аж до її органічних, тисячолітніх глибин, як того хочуть расисти від гітлерівців аж до гадурівців, відновителів традиції гуннів на Угорщині. Цікавим є теж те, що в „Націоналізмі”, найбільше ефектовнім творі Донцова, що трактує про дух української еліти і ділить її розвій на два періоди — провансальський (квіетизм) і фавстівський (динамізм), властиво не вказано дієж границя між цими періодами? Не згадано цілком за переломові роки, криваві роки 1917—1923! Можна подумати по прочитанню цеї винятково неісторичної, книжки, що чинна боротьба за Україну починається лише від оголошення книжки Донцова, і що до появи голосу Донцова істнував лише квіетизм навіть в роках 1917—23. Це власне і є та механістична доктрина застосована до органічної України.

Така доктрина, це — не зміст духовості, це — лишень метода. Це — неспокій без гієрахії і без звязку „з ґрунтом і предками”, без того, чого вимагають расистівські теоретики від Морраса аж до Розенберга.

Трудно. Очевидно Донцов — полеміст не бувби чистим полемістом, колиб сягав у глибину життя нації. Він близкотливий, але він не прочуває, він не хоче пропречувати творення духових підстав нації. Назовні раси бойовість його методи імпонує, внутрі дає відчування порожнечі. Адже ж Україна не може бути засобом для абстракції хочби й близкотливої, і гордість Українця, зроджена власне тими занедбаними Донцовим роками, великими, не приймає доктрини безцільного динамізму. Хто знає, може постійне покидання Донцівського „Вістника” його співробітниками і діється через своєрідний „голод за позитивною Україною”?

Але звернімося, шукаючи пояснення звідки повстала ця доктрина (властиво утверждена лише в останніх трох роках і докладно висловлена в р. 1936 звер-

німось до самої постаті Донцова? Може там знайдемо розгадку.

Противники його, ранені його темпераментними, полемічними стрілами, здається охоче окреслили його так, як окреслювали противники українського проповідника XVI-го віку, Степана Зизанія.

„Розбрат сієш у народі, напастуєш і обмовляєш пастирів... На старших як духовного, так і світського чину зухвало наставляєш язика... Святих з неба спихаєш, чортів до пекла не пускаєш... Сказати коротко — диявольську роботу на землі справляєш”.

А однак Донцов і його „Вістник” — потрібні. Булоб великим лихом, колиб не стало цеї пляцівки одного з висловів українського духа. Бо завдяки певним, об'єктивним обставинам від 1917, а радше від 1914 р. обудилось і обуджується й досі багато найтайніших сил і почувань в Українцях, — своюж духову організацію знаходять ці почування (і то не в доктрині), але у публіцистичній діяльності Дмитра Донцова. Ця духовна організація почувань — це лишень перший ступінь. Бо далі абсолютний динамізм не задовольняє, бо нікуди не провадить. Це — заповіт сороклітнього блукання по пустині щей без Землі Обітованої. І нікого з творчих Українців він не задовольнить. Жадної творчої одиниці.

...Крім одної. Але, щоб пояснити це, пригадаймо собі одно інтервю в рр. 1923-4 в Німеччині. Спіталися Т. Манна кого він уважає за найбільшого поета Німеччини? — він не вагаючись відповів: „Освальда Шпенглера”. Не дивуймося відповіді Манна. Жар, пекло правдивої поезії віє від історіософічних книжок Шпенглера. Такою самою гаряччу віє, навіть, від чисто особистих полемік Донцова. Перед його статтями бліднуть вірші і поеми. Може він, дійсно найбільший, сучасний поет України? Може його доктрина, це просто вісь його власної літературної творчості, його особистої творчої експанзії? Може цей динамізм абсолютним є тільки для нього, бож кожен поет має свій власний абсолютний динамізм? Можливо. Але це не вісь України. Україна є більша від окремих поетів.

IV.

Серед сучасних українських діяльних натур нераз можна зауважити настрій „страху перед пониженням”. В цьому страху можна знайти нераз джерело брутальних чинів супроти людей власної крові. Найчастіше зустрічаємо цей страх у дрібницях. Тимчасом, здається,

важніщим мати цей шляхотний страх у річах великих. Передовсім страх перед духовою залежністю України від чогось. Україна не як самоціль, Україна як засіб це поняття повинно жахом переймати Українця. Тому тяжко прийняти доктрину функціональної залежності від Росії (москвофільство), чи залежності не від країв, а від абстракцій, як соціалізм, абсолютний дінамізм, комунізм і т. п. Найважніше для одиниці творити життя довкола, а для краю творити життя собі і іншим краям. Насамперед — шукання себе, органічної індивідуальності України, а до цього засобом є — власна історія і західні ідеї тепер, як колись за Великого Київа були південні ідеї.

Отже як окреслити українську сучасність?

Такий великий „страх перед пониженням”, та гордість не дозволяє брати нічого із вище згаданого, як зміст сучасної України.

До окреслювання її ріжких сторін є добрі і старі традиції родини й релігії, і барвистість етнографізму, і шляхотні, екстатичні утопії, і відрухова тактика полемізму, — а однак цього за мало.

Старі традиції, то як підземні води, — тільки відчуваємо їхній цілющий вплив. Задуми, доктрини й утопії, — на поверхні життя як сни, як марева, над головами Українців. Але вони не мають у собі наказу, органічної категоричності. І та сама доктрина, що так реклямує свою динамічність, коли її відірвати від особи Донцова, стається раптом бліда. Бліда і плитка, як доказне заперечення примітивного лібералізму Драгомонова, що й так вивітрюється з певних об'єктивних причин.

Від них цих теорій, варто перейти туди, де пульсуює живло, грають спогади, пристраси і надії, — до живих Українців. Врешті мусимо побачити їх, живих людей, що з них тільки й може вийти воплощення України — самоцілі, України — ще одного творчого центра світу. Булоб зло, колиб якась психічна перешкода захилила перед очима Українців найважніше — себе самих і своє власне значіння. Це булоб роззброєння духове таке небезпечне в сучасній добі. Бож великі історичні вітри віяли над Україною в рр. 1917-23, — до тих років лишенъ тепер доростає українське провідництво, а тут уже зближується хвиля ще більших подій. Подій, що в них органічна, жива духовість кожної з рас Європи буде або островом із виразними уфортифікованими берегами, або островом з невиразними, безоборонними берегами.

Отже, з зичливостею, з почуттям відповіданості

і владним спокоєм прийдім до українських людей, шукаючи змісту слова „український”.

Але чи з зичливостею? Може до власної раси треба йти деспотом із скривавленими канчуками? Може не треба її знати, пізнавати її висловлення, — лише вистачить знищити все опорне в ній вогнем і мечем в ім'я якогось „принципу“, доктрини чи програму, а потім уже думати про будування за вказівками програми? Пощо шукати висловлення власної раси, скажуть доктринери, — ми вже її хочемо висловлювати, і тим самим маємо право до нищення?

Мимоволі пригадується, як на одному з засідань комітету українських соціал-демократів, здається, в Полтаві (в першім десятиліттю ХХ-го віку) Володимир Винниченко запропонував дуже просту дорогу до здійснення в Україні доктрини соціал-демократії. Радив своїм товаришам урядити Ніч Червоного Півня, своєрідну Варголомієвську ніч в Україні. Протягом ночі на гасло доктринерів у десятках, або й сотнях тисячах місцевостей мали запалати тисячі поміщицьких маєтків і заможніших селянських хуторів. Так дитинно просто мала перемогти доктрина!

Щодо унормовання внутрішніх взаємовідносин між Українцями і вічних суперечок за межу посідання (річ знана і в духовости) так само Володимир Винниченко запропонував досить мiliй спосіб, як згадує Є. Чикаленко, — попросту на межах із сусідом зачопує добрий господар фугаси. Вистачить тільки необережному сусідові в'оратися в чужу ниву, як повстає вибух і він разом з конем, і плугом вилітає в повітря. Ради В. В. неосвічені селянє не послухали, може однак невмирущої ради не забудуть наші доктринери і полемісти у своїх порахунках із сусідами по ниві?

Бо остаточно, коли ходить про організування тільки сили доктрин, а не сили людей, — то метода вандалізму в духовости і гекатомби забитих в історії — то речі знані. Річ знана — гільтотина Робеспера, і річ знана — чрезвичайка Леніна. Може це є найвідповідніший підхід керманиця до українських людей? І чи обовязково такий підхід маняцького типу?

Є ще інший неменьш сучасний. Є в нім більша пошана і до власного народу, і людського життя, і, навіть, більша певність у своєму світогляді. Цей підхід має більш органічне підложжа, ніж у абстракціонера Ленина, чи Робеспера. Цей підхід полягає на певності в можливості перевіховання своїх братів по крові. Так думали і Гітлер, і Мусоліні, вони здобули прихильність своїх народів майже без пролит-

тя крові. Менше всього вони ставляли себе понад свій народ, вони почували себе як висловники найглибшого в народі. Це не понижує їх, як не понизили Лютера його слова „Я вродився для моїх німців, і я хочу їм служити”. Ті італійські ляццароні і комуністи, що пізніш пішли гинути за Рим у понадхмарних горах Абесинії, очевидно в своїм дуче знайшли опертя своїм кращим, расовим почуванням і побачили в нім надію до духового переродження. Гітлер переміг не лишень тому, що мав найбільш вироблений позитивний світогляд до будови, алеї тому що зміг побудити і зєднати всі позитивні можливості матерялу до будови, — німців. Врешті, маємо приклади і в своїй історії: великий Богдан не розпалював ані особистих, ані релігійних, чи маєткових противенств у своїй державі й новозбудованім суспільстві.

Бож то булоб немилосердне і тупе, щоб знов Українець-керманич приходив до боротьби за власну духовість із якимсь одним „принціпом”, кулею до одноразового вистрілення. Щоб знов, як у Київі, в Ц. Раді через туپість доктринерів відкидати живі українські сили і не сприймати їх ріжнородності. Багато говорилось тоді в 1917 р. про „відтинання гнилого від здорового”, але й тоді, як і тепер, самохітні хирурги не знали й організму його анатомії. Чи знов має прийти час запоморочених кабінетників, параграфистів і, впитих начитаністю, дервішів мозку?

Отже, не тільки не розділяємо української духової раси, але шукаємо в своїому підході того, що в ній творить певну єдність, дає їй певне обличча.

Добре знаємо ту єдність, що її дає українська етнографічна мімікрія. Не відкидаємо цієї єдності, що існувала не тільки в часах Котляревського чи Шашкевича, — вона зробила своє і робить своє — хоч плитко хоч завдяки смушевій шапці, чи „Сватанню на Гончарівці”, але уподібнюює Українців. Не зашкодили шотляндцям їхні спіднички - кільти і танці в підбиванню світу, не зашкодять і Українцям їхній гопак і шаровари, і їхні предківські святочні звичаї.

Коли переходимо до механічної, або докладніше сумаричної єдності, то ще небезпечніше булоб її відкидати з духового життя. Підставою її є аритметичний спосіб думання („нас є 46 міліонів, ми — четвертий народ в Європі” і т. п.), це — масові зїзди, це — масові голосування і т. п. Це теж дорога до хоч зглядної однаковости, своєрідного уніформовання. Це — презентація на зовні („тип Українця”) улекшення звязку внутрі („пересічний Українець”). Це — уніформовання поточ-

ної мови (згадаймо тут поважні зусилля українських учених, „Рідну Мову” І. Огієнка), уніформовання істотних, початків культури (праця на жаль мало зріжничковій, початків „Просвіт”), і т. д. З легкої, хоч гистеричної руки М. Хвильового почалися напади на „просвітянство”, а вкінці і взагалі на „єдність механічну”. Цікаво, якби могли попросту зрозуміти не одного доктринара з „наших” ці тисячі селянських синів, що масово пірнають в українську культуру, колиб як раз не перейшли перед тим, власне, „просвітянської” школи чи самої „Просвіти”, чи „просвітянського” духа сучасної української преси? Зрештою, як довго буде жити державницький світогляд серед народів, так довго буде в них і сумарична єдність.

Однак і сумаричність, і етнографічна мімікрія не дають можливості добору вартісніших одиниць.

І коли говоримо про добір, бачимо море найріжніших гуртків. Питання тільки скільки з таких гуртків може служити будові Україні, чи кожен з них — корисний „злак”? Бож „всяк злак на пользу Україні придатися повинен”.

Гурток, група мусить мати позитивний зміст. Інакше її світогляд то — рекляма, її боротьба — то сприт, а її здобутки — тільки приватний інтерес. І ціла Україна з таких груп булаб, як того хотів ендек Р. Дмоховський, публичним домом. На щастя так не є: велика більшість українських груп, як з жалем констатують вороги, складається з порядних і не раз самовідданіх людей.

Але котрі з таких груп репрезентують щось більшого як гурток порядних людей? Котрі репрезентують велику позитивну ідею, щоб дати велику єдність власній духовій расі. Мало є відділитись і протиставитись іншим, мало є імпортувати великі ідеї інших рас, брати чужі світогляди не призначенні для чужих, (сміху варті такі скажім румунські „гитлерівці”). Адже ж ту свою ідею треба пережити не як тромтадрацію, наслідування, не як відрух, а як зміст!

З другого боку вонаб мусила взяти з усіма Українцями, незалежно від припадкових груп, що вони до них належать. Не сектярство її ексклюзивність мають силу при органічному єднанні, духової раси, лишень величенський критерій, мірило, що його рано чи пізно узналиб усі Українці. Той мірник дає своїй расі Мусоліні, Гітлер, Кемаль.

Той мірник не мавби бути чимсь, що приголомшує і нівелює індивідуальність, мусівби, навпаки, давати тій індивідуальності побудження до зусиль, до енергії, на-

віть, до морального переродження. З другого боку мірник мавби впроваджувати зусилля усіх груп і індивідуальностей в спільні руслі органічного єднання, єднання більше чуттєвого як розумового. Єднання української одиниці з іншими одиницями не на підставі формули, канону, „принципу”, але на підставах, що походять з самої спорідненості крові й духа.

Не поможуть тут жадні позички й переймання в роді „іншої демократії” на взір демократії, організованої фашизмом”, чи інших побажань „щоб і в нас було так як у людей”. Меньше всього тут поможуть інші люди, — це повинно вийти з живла українських людей, щоб його ділання було живлове.

Бож на тисячі гуртків буває розбита французька душа, каже П. Газар, в своїй студії, а однак в хвилі небезпеки для Франції, духовість її стається єдністю бойовницькою і небезпечною для ворога. Тоді щось вищого бачуть окремі одиниці над собою, відблиски чистоти, гніву і шляхотності кидають на них пісні, відроджені образи, шелести прaporів. Образ якоїсь вищої людини обуджується в них, Людини цілої французької раси, що кожен гідний чин окремого француза є висловом тої збірної безсмертої людини.

Бо окрема людина ніколи не покине міту про героя власної раси. Вона умістить часи тих героїв в минулому, умістить їх у будучині, а завжди готова уздріти героя в сучасності. Ту велику, осяйну постать героя, зродженого є власної крові, людина ховає глибоко в собі, як свою найглибшу надію—себе саму побачити більшою. Це відблиск сяйва героя вона бачить у своїх улюблених начальниках, і та гіерархія є найтривалиша, на котрій спочиває благословенство того сяйва. І коли читаємо нарікання кн. Йосипа Понятовського на сірість і гуртківство поляків початку XIX-го стол., сірість, що її Понятовський удало власним життям заперечив, — то розуміємо вдячність для нього його країн у початках ХХ-го століття: він додав сяєва до образу збірного, героя власної раси. Він один пояснює чому поляки, суспільство з усіх передвоєнних, європейських найбільш розбиті на взаємоненависні гуртки і секти, в темряві й заверюсі війни змогли порозумітися і зберігти свою духову й фізичну расу.

І коли маємо говорити про найвищу єдність Українців, єдність не сумаричну, не доктринальну чи етнографічну, то передовсім мусимо знайти дорогу до свого Великого Збірного Українця. І то знайти його в сучасності.

Це — важке завдання, бо перед очима сучасників стане відразуж заслона.

Заслона незадоволення з осіб, подій, не якесь сильніше почування, не порив, не вольовість, а так собі причіпкова нетерпимість може просто тільки нехлюйне привзичаєння мозку. Але дуже прикре. Це щось як кислина руська (як є кислина пруська), що наджирає ззовні, творить сіру поверховність при першому ж погляді одного Українця на другого. Памфлєти, наклепи, зневірені спогади, особисті плітки є цього досить. „Окислителі”-інтелігенти (бо село приходить свіже і повне віри, здібне до виховання) не жалують нікого й нічого. Своєрідна духовна кислина, що паралізує; щось як колишня, викрита М. Міхновським — *spirillum ukrainophilicum*.

Хоч це лишені є поверховна риса, хоч за цією заслоною в глибині є і велика гідність, і старі, і нові традиції, однак вона прикра. Є в цім наріканню на особи, на історію, характер раси, матеріальні недогоди, щось понижувального. „Окислителі”, поступають, як гістеричні діти, що готові нищити все довкола себе, з таким трудом здобуте батьками, бо не мають того, що мають діти далеких чи близьких сусідів. Що правда не завжди причиною цього — упадок сил. Часами є в ньому щось із кислини невдатного, першого кохання, коли коханок починає і кохати, і ненавидіти одночасно важку до здобуття, як ідеал, коханку.

Остаточно, що може обходити цілу українську сучасну духовість неприємства до збирної праці, по-денервовання, згіркнілість чи упадок сил одної особи хочби й талановитої? Хоч з одного боку заслона таких настроїків інтелігентського спліну (*spleen*) впливає виховально зле, то з другого боку українська еліта дістає своєрідної „відпорності” на вигуки саркастичних інтелігентів. Приймає, навіть, наклепи в сенсі новельки Марка Твейна „як я кандидував на губернатора”. Там автор описує, як по виставленню друзями його кандидатури до виборів на губернатора, несподівано для себе довідується з ворожих газет, що він злодій, убивця, гвалтівник, щось найгіршого в природі. А це все лишені тому, що перешкоджав своєю кандидатурою іншим кандидатам. Однак у такій апатії старших сил є неменьша небезпека як у деморалізації кислиною свіжих сил, що припливають до українства.

Бо коли така духовна кислина є в кожній духовій расі, то однак першим завданням було спровадити її значіння, як заслони, до мініума. Найважнішою річчю тут була консеквентна метода.

Бо, коли справа „окислювання” не полягає на дрібних причіпках, то і українська духовна кислина має свою метолу. Батьком її, здається, був перший український інтелігент, Пантелеймон Куліш, далі провадив цю традицію Драгоманів, останньо цвіте вона в доктринерських органах української преси. Метода духовного „окислювання” — знана. Береться, яко абсолютно правду, якусь абстракційну доктрину, порівнюється з живим організмом і, не узнаючи його органічності, картається й карається до схочу. З одного боку „ісламофільство” чи „козакофобство”, з другого — Куликівське „народе без пуття”. З одного боку „абсолютний динамізм”, з другого — Донецьке „розливність, дриглястість, сахаринова любов” і т. п.

При такій методі, як взагалі можна віднайти живу людину, чи живий народ?

Візьмім хочби таку „дриглястість”, чи „помадкову розчуленість” Українців. Чи тільки в нас є „провансальські”, сентиментальні пісні, чи тільки в нас є „дещастя в сімействі”? є вони і в німців, цих жовнірів Європи, є й дуже популярний „*home, sweet home*” в британців і то їм не перешкодило підбити чверть світа.

Смутне то було спочатку для мене, дуже молодого хлопця слухати, як співають українські частини в великих роках, ідучи проти ворога, ритмічну пісню з XVIII-го століття „кращеб було, кращеб було неходить!” Але вони йшли з цією піснею, і йшли з нею в атаку. І в цьому є правда дійсности.

Близький до тої дійсности був і такий енергетичний письменник як Мекдонельд у своїй „Стежі”. Там він описує героїчні чини, загубленої в пустині, в Месопотамії, патрулі. Але що співають при цьому жовнірі?

„Додому хочу, додому, гей, аж за море! Маю досить війни і гранат, мій Боже! Не хочу вмирати, бо миць є світ, боюсь передчасної могили”.

Але вони йшли до цеї передчасної могили! І перед очима читачів стають, як живі, люди, що їхня віра і обов'язковість поборола внутрішній страх. Ставуть люди перед нами, і їх подивляємо так, як ніколи не будемо подивляти автоматів доктрини. Отже такимиж живими людьми є сучасні Українці, такими були недавні і давніші. Не вільно опльовувати їх за те, що мали в собі всі елементи людяності. Як взагалі зрозуміти їх, не беручи цього під увагу? Тоді, дійсно можна понизити і героя за кілька хвиль тільки людських почувань. І перше, що потрібне в методі боротьби з духовною кислиною, це у з-

гляднення усієї сили і слабості людської наури. Коли говоримо про людину, то треба брати під увагу і вагу всіх її людських прикмет і ситуацію, що в ній вона перебуває.

В атмосфері духової кислини не тільки важко знайти гідність одиниці, — затрачується в тому „окислюванню”, навіть, потрібна духовна традиція.

Про зустріч з Іваном Липою в часах глибокої реакції (р. р. 1896 - 7) в найглухішій провінції згадує Є. Чикаленко в своїх „Спогадах”.

„Др. Липа й тоді вже був самостійницького світогляду і проповідував між свідомими Українцями ідею самостійності України... Яж (Євг. Чик.) доводив йому, що отся його пропаганда не тільки не наблизить здійснення ідеї самостійності України, а ще її віддалить... Тепер я бачу, що я і мої однодумці помилялись”.

Здавалося, що тут у духовости І. Л. знаходимо одну з ланок ланцюга традиції. Однак окислитель не бачить цього „бож” годі відчувати пульс свого дняшньої днини в творах І. Липи, писаних ще перед світовою війною („Вістник” 1936, I). Бож духовість цієї людини висловлена в творах з тих років (1891 — 1900) дала обіч слів: „Ідея — дати тридцятиміліоновому народові щастя, підняти його з духового рабства, увести його в сімю вільних народі, се найвища в світі ідея” („Про хожалий”) ще інші слова „фатальні” з погляду „Вістника” (1936, V), — що може колись „всі стануть братами, де не будуватимуть тюрем і косарень”. Треба помогти руській кислині з „Вістника”, — є далеко „фатальніші” слова І. Липи. Ось вони:

„...І воля бажана прилине, мій брате, І люде обійтися в вільній вже хаті, І сонечко правди осяє Україну, І правда вже тая до віку не згине!”

Вірш цей був писаний... в Харківській тюрмі, в році 1893, в камері ч. 7, де сидів Іван Липа, очікуючи заслання на Сибір, у справі „Братерства Тарасівців”, з обвинуваченням „аттарження Маларосії”...

Але досить цих прикладів. Видно з них, що не справа подробиць і слів, а справа діл — важна. Що коли говоримо про суспільні справи то замісць причіпок до мрій і слів, шукаймо консеквентних чинів і ділання. І знайдемо їх всупереч усім бідканням української кислини. Бо український чин часто є мовчазний. Відкиньмо заслону неприхильності. За нею побачимо мовчазну відданість.

Мовчазна Відданість! Нарешті маємо в сучасних Українцях крім інтелігентського теоретизування інший виразний духовий елемент. Він є ціхою щоденного укра-

їнського життя. Він іде в парі з негативними елементами і є їх шляхотним запереченням, підставою гордости

Окислитель бундючно підкреслює: „дійсно владні натури були в нас тільки вісімсот літ тому”. —Ні, відповідає Мовчазна Відданість, ще недавно падали такі Українці. Чи ви добре пізнали їх? Чи ви, теоретики, з грязі й крові боротьби відділили те українське, що — тривале, безсмертне? Чи в своїх працях в ім'я особистих відрухів і нашвидку позичених теорій ви не відкидали змісту нації, — крові і заслуг? Пригадаймо важніші ось нехлюйна розперіданість („Відродження нації” В. Винниченка), ось зимне аж чужинецьке, урядовське верхоглядство („Рік на В. Україні” О. Назарука гистеричне несприймання (Початок „Листів” Липинського) ніби наукове, методичне опльовування („Під колесами історії” С. Томашівського), врешті порожнє місце і втеча в доктрину („Націоналізм” Д. Донцова)...

Бгляньмося в сильветки довкола, в тих, що приймають життя в його цілім трагізмі і вірі, а однак мовчазні, спокійні, витривалі: недавно армія, тепер церква кооперація, еміграція, сучасне село, нове місто,—скільки їх тих Українців, сірих, незнаних, небалакучих, але опромінених поезією служби своїй расі! Проходять життя без слів. Вмирають, може встигнувши тільки сказати перед смертю (як сказав один галицький старшина вмираючи на тиф десь коло Вінниці): „Щож, умираю спокійно, — я виконав все те, що до мене належало”.

Іхні зусилля — то прості, щоденні зусилля, вони самі тільки люде — прості, щоденні люде. І власне в тих людях і є проста людська сила, що в ній Українець знайде рівновагу для себе. Ставши серед них можна дивитися спокійно на протиукраїнські дресури, пропаганди, фальші, процесії і показові процеси (вроді недавнього процесу С. В. У. в Собітах). Спритні бо то будови ворогів, а однак і на них є способи. Як казав перед 1648 роком один скромний козацький сотник Хмель, коли йому показували архітвір техніки, спрямований проти відродження Українців: „що людськими руками збудоване, то людськими і зруйноване бути може!”

Цей простий і чинний щоденний світогляд, цю Мовчазну Відданість не можна не відчути в сучасності Українців: вона є коло кожної української справи матеріальної чи духової, Вона є властивим флюїдом, кліматом українського, сучасного життя. На Мовчазній Відданості, як на основі, може ткати свої взори і військовий, і політик, і вчений, і мистець.

Взори до одного тільки—до Великості Українця.

„Народній Стаг“

ОСТАННІ ВИДАННЯ

ІВАН ЛИПА Оповіді про смерть, війну й любов
(колірова обг. П. ХОЛОДНОГО) Велика 8⁰. — Ціна 2,50 зл.)

...Кровний зв'язок Липи з українською стихією, скріплений безмежною любов'ю до України, сполучував його з дуже глибокими, підсвідомими пульсами цієї стихії. („МИ“, V, 1936. В — н и й).

ІВАН ЛИПА Тринадцять притч

(Велика 8⁰. — Ціна 1 зл., Весь дохід на будову нагробка І. Л.)

...Перше враження від „Притч“ Івана Липи — чистота і кристальна прозорність... Тільки засвоюючи все найкраще, що тільки можна знайти в творчості предків, могти мемо зберігати тягливість нації та будувати справді українську культуру. („МИ“, V, 1936).

ПАМЯТИ ИВАНА ЛИПИ Світильник Невгласимий

(16⁰ — обг. П. КОВЖУНА. стор. 56. — Ціна 0,30 зл.)

...Перед нами оживає згасле життя й проходить перед очима в ряді картін на екрані: від раннього дитинства до смертного ложа... Всім, хто цінить людську заслугу і характер від широкого серця поручаємо „Світильник“. (ВОЛ. ДОРОШЕНКО Літ.-Н.-ІВ).

ЮРІЙ ЛИПА Козаки в Московії. Роман із XVII-го століття.
Стор. 234 + VI. Колірова обгортка М. БУТОВИЧА. Ціна 3,75 зл.
(на вичерпанні).

„Козаки в Московії“ Юрія Липи — монументальний твір, в якому автор незвично вдало відтворює старовинну, українську мову, звичаї й цілу психолоґію давньої героїчної козацько-лицарської України XVII століття“. (ЧИТАЧ. Сучасні укр. поети, 1. Чернівці, 1935).

ЮРІЙ ЛИПА Бій за українську літературу

(Велика 8⁰. ст. 152. — Окладинка П. ХОЛОДНОГО. Ціна 3,50 зл.)

...Для ствердження правди сміло скажу: це це небуденна книжка! І своїм змістом, і напрямом, і динамікою“. („Дзвони“ ч. 8-9, 1935. Г. Костельник).

...Можна ще сперечатися за невірну оцінку деяких наших і совітських письменників — та се не зменьшиТЬ великої вартості „Бою“ Юрія Липи, який разом з писаннями Д. Донцова буде граничним стовпом в боротьбі за душу української нації з під чужих впливів“. („Вістник“ VII — VIII. 1935. Л. Границя).

ЮРІЙ ЛИПА Нотатник. Т. I.

(богато колір. обг. П. ХОЛОДНОГО) — ін 16⁰ — стор. 144. Ціна 1,90 зл.
(Зміст т. 1-го: Рубан. Зустріч літераторів. Петъка Клин, нальотчик. Закон. Ганнуся. Кіннотчик).

...Знаходимо в ній, як в уривках розгорненого на велику ширину фільму, багато постатей української революції, показаних нам все на тлі епічних ситуацій“. (Книжка про українську революцію“ Варро „Обрій“ 13 — 14).

ЮРІЙ ЛИПА Нотатник. Т. II. (Зміст т. 2-го: Коваль Супрун. Чародій. Камянець Столичний. На варті. Бляшанки. Гринів).

ЮРІЙ ЛИПА Українська доба (Вел. 8⁰ обг. П. ХОЛОДНОГО).